

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานทางด้านการศึกษาของ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

จากการศึกษาการดำเนินงานทางด้านการศึกษาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานโดยทั่วไปเป็นไปอย่างราบรื่นพอสมควร เนื่องจากทรงมีนายวิลเลียมสันตันเป็นบุคคลที่พระองค์ทรงไว้วางพระทัยในความสามารถและความซื่อสัตย์¹ เป็นผู้ให้คำปรึกษาในปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งความคิดและการปฏิบัติงานของพระองค์ทางการคลังเป็นที่ยอมรับจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง 3 พระองค์เป็นอย่างดี ดังที่มีรายละเอียดในบทต่าง ๆ ข้างต้นมาแล้ว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น การทำงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถทรงได้รับความพอพระราชมุทิตาอย่างมาก ดังเห็นได้จากในคราวที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีคลังแทนพระยาสุรียานุวัตร พระองค์สามารถทำให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เช่น เรื่องความแตกแยกของข้าราชการภายในกระทรวงพระคลัง และรายได้ที่พระยาสุรียานุวัตรเคยคาดการณ์ว่าจะลดลงไปถึง 4,000,000 บาทนั้น ปรากฏว่าเมื่อถึงปลายปีรายได้ของประเทศลดลงไปเพียงประมาณ 1,500,000 บาทเท่านั้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความชื่นชมไว้ว่า "กิตติยากรเข้าทำการชั่วคราว สิ่งที่น่ากลัวทั้งหลายได้เคลื่อนคลายไปหมด . . . ถ้าหากว่าได้จัดการเปลี่ยนแปลง (ตัวเสนาบดี-ผู้เขียน) ก่อนหน้าที่เพียงเดือนเดียวเงินจะไม่ขาดถึงล้าน . . ." ดังที่กล่าวมาแล้วครั้งหนึ่งใน

¹ กจช. ร.6 ค.1/18 ความเห็นจักราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ - รัชกาลที่ 6 7 ตุลาคม ร.ศ. 131.

ในบทที่ 1 ความสามารถของพระองค์ได้รับการยอมรับจากพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวทราบนวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพแห่งพระองค์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปก-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ดังเห็นได้จากตำแหน่งและความรับผิดชอบในหน้าที่ราชการของ
พระองค์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ถึง
สองตำแหน่งควบคู่กัน คือ ตำแหน่งนายกสภาการคลังกับตำแหน่งอธิบดีมนตรี ซึ่งเมื่อ
พิจารณาจากพระราชกฤษฎีกาการแต่งตั้งอธิบดีมนตรีในเรื่องอำนาจ หน้าที่ และสิทธิ
ในมาตราต่าง ๆ เช่น

มาตรา 8 ผู้เป็นอธิบดีมนตรีมีตำแหน่งอยู่ประจำราชการแผ่นดิน เช่นเดียวกับ
เสนาบดีและมีตำแหน่งนั่งในเสนาบดีสภา แลลดความเห็นในสภานั้นใดควย

มาตรา 11 ในอธิบดีมนตรีมีสิทธิดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1 จะเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ในเวลาอันควรได้ทุกเมื่อ

ข้อ 2 จะกราบบังคมทูลฯ ความตามที่ตนคิดเห็นใด ไม่มีระแวงผิด

มาตรา 11 นอกจากขอราชการซึ่งโปรดฯ ให้ปรึกษาในที่ประชุมอธิบดีมนตรีนั้น
ถ้าอธิบดีมนตรีคนใดคิดเห็นว่าการอันใดควรจัดขึ้นก็ดี หรือควรจะทำเปลี่ยนแปลง
แปลงก็ดี หรือควรจะทำเพิกถอนเสียก็ดี เพื่อให้เป็นพระเกียรติยศของสมเด็จพระ
เจ้าแผ่นดิน หรือเกียรติคุณแก่ราชการบ้านเมือง หรือให้เป็นความยุติธรรมแล
ประโยชน์สุขแก่มหาชน ก็ให้นำความคิดนั้นขึ้นกราบบังคมทูลในที่ประชุม
อธิบดีมนตรีสภาได้ทุกเมื่อ

มาตรา 13 ถ้าอธิบดีมนตรีต้องการความรู้เพื่อประกอบความวินิจฉัยในอธิบดี
มนตรีสภาจะไต่ถามเจ้ากระทรวง แลเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ หรือจะไปตรวจตราถึง
ท้องที่ก็ได้*

จากพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวเป็นสิ่งบ่งบอกได้ชัดเจนว่า พระเจ้าบรมวงศ์-
เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในความสามารถ และได้อรับ
ความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระมหากษัตริย์ในหน้าที่ราชการ เป็นอย่างสูงสุดผู้หนึ่ง

*คัดตอนมาจากภาคผนวก ชาญชัย รัตนวิบูลย์, "บทบาทของอธิบดีมนตรีสภา
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
แผนกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519).

ด้วยประการดังกล่าวจึงมีผลให้การปฏิบัติราชการในหน้าที่ของพระองค์มีปัญหาไม่มากนัก

สำหรับปัญหาที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงประสบมักอยู่ในช่วงของการดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แบ่งเป็นประการสำคัญดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 เป็นปัญหาโดยทั่ว ๆ ไปในเรื่องความยุ่งยากเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของเสนาบดีคลัง เพราะนอกจากพระองค์จะต้องมีหน้าที่บริหารงานในกระทรวงให้พัฒนาก้าวหน้าและดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับกระทรวงอื่น ๆ แล้ว ยังต้องทรงทำหน้าที่จัดหาเงินรายได้มาใช้จ่ายในกิจการต่าง ๆ ของประเทศ และต้องนำเงินรายได้ที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้นมาจัดสรรให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ตั้งงบประมาณมากมายด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้งานในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบอยู่มีความเจริญขึ้น ดังเห็นตัวอย่างการตั้งงบประมาณให้มากเกินความต้องการไว้ได้จากผลของการตั้งงบประมาณประจำของทุกกระทรวง 3% ในปี พ.ศ. 2453 นั้นจะเห็นว่ายังมีเงินเหลือจ่ายปลายปีถึง 3,000,000 บาท การของงบประมาณของหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ต้องมีหน้าที่คอยศึกษางานของกระทรวงต่าง ๆ ให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ อีกประการหนึ่งเพื่อให้การพิจารณาจัดสรรงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดสรรงบประมาณนั้นพระองค์จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมีการตั้งงบประมาณบางหน่วยหรือบางกระทรวงลงบ้าง ดังนั้นปัญหาความขัดแย้งกับกระทรวงบางกระทรวงที่ไม่เข้าใจในความจำเป็นหรือนโยบายของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นบางกระทรวงก็มีพฤติกรรมฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ ใช้เงินเกินงบประมาณโดยไม่ขอคำปรึกษาหรือคำอนุญาตจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติก่อน บางกระทรวงเช่นเสนาบดีกระทรวงธรรมการพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ แสดงความไม่พอใจในการจัดสรรงบประมาณและวิธีการทำงบประมาณของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ถึงกับทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 รวมถึงทำการขอสิทธิพิเศษ

เรื่องระเบียบการใช้เงินในกระทรวงธรรมการข้ามชั้นจากเสนาบดีกระทรวง
พระคลังมหาสมบัติกราบบังคมทูลมายังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง¹
ซึ่งนับว่าขัดต่อระเบียบและขั้นตอนของทางราชการ แต่ด้วยพระอำนาจที่มีอยู่
อย่างจำกัดภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้พระองค์ไม่สามารถขัด
พระบรมราชานุญาตที่พระราชทานมาแล้วได้ มีผลให้การดำเนินงานทางด้านการ
คลังของพระองค์ไม่สามารถดำเนินไปตามครรลองที่วางเป็นระเบียบไว้ได้

ประการที่สอง ปัญหาความขัดแย้งกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว เช่นความคิดในการจัดสรรงบประมาณของประเทศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมุ่งให้ความสำคัญงบประมาณไปทางด้านการทหาร
แต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเห็นว่ายังไม่จำเป็นต้องรีบ
บำรุงในระยะนี้ แต่ปัญหาที่กล่าวมานี้ไม่ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญมากนัก เพียงแต่
ทำให้แนวความคิดด้านนโยบายการใช้จ่ายเงินแผ่นดินของพระองค์ไม่เป็นไปตาม
พระประสงค์เท่านั้น สิ่งที่ดีกว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดในการทำงานของพระเจ้า-
บรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ อยู่ที่เรื่องความขัดแย้งระหว่างพระองค์
และ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการใช้จ่ายเงินฟุ่ม-
เฟือของพระราชสำนัก ซึ่งมีสาเหตุจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระบาท-

¹ กจช. ร.6 ค.8.1/11 งบประมาณกระทรวงธรรมการ กรม-
พระจันทบุรีนฤนาถ - รัชกาลที่ 6 4 พฤษภาคม ร.ศ. 131.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดปรานมาก เช่น กิจกรรมเสือป่า* การละคร คุณลักษณะที่ประกอบกับพระอุปนิสัยส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีน้ำพระทัยอันกว้างขวางจนเกินความจำเป็น ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงคัดค้านไปยังพระองค์เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มีใจความที่สำคัญว่า การใช้จ่ายเงินนั้นควรทำเป็นบัญชีรายรับรายจ่ายให้เรียบร้อยก่อนที่จะจ่ายเงินควรคิดหน้าคิดหลังเสียก่อน กรณีการใช้เงินเพื่อชบเลี้ยงผู้อื่นนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า "การทุ่มเทมากมายเช่นนี้บางทีก็มีคุณจริงอยู่ แต่มักจะมีโทษมากทำให้ผู้ใ้ได้รับอนุเคราะห์นั้นหลงไปจนเสียคน เงินก็เสีย เหมือนโยนน้ำเสีย

---

* กองเสือป่า เป็นกองอาสาสมัครพลเรือนซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้น มีการฝึกหัดวิชาทหารและระเบียบการปกครองท่านองทหารไว้ช่วยป้องกันบ้านเมืองในเวลาฉุกเฉินทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง เสือป่านี้เป็นพลเรือนที่ได้รับอนุญาตให้ถืออาวุธเพื่อป้องกันอันตรายบ้านเรือนของตน มีหน้าที่สำคัญคือต้องชำระไว้ซึ่งชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ จะมีการซ้อมรบใหญ่ของกองเสือป่าเป็นประจำทุกเดือนกุมภาพันธ์ จากการศึกษาของยุวดี ไกรพิบูลย์ ในวิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติกับการปฏิรูปประเทศ (พ.ศ. 2435 - 2475) หน้า 357 - 359) ได้กล่าวถึงจำนวนเงินที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทุ่มเทไปในกิจการเสือป่าว่าใช้จ่ายประมาณปีละ 30,000 - 700,000 บาท โดยประมาณจากตัวเลขที่มีอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2454 - 2467 จากเอกสาร กจช. ร.6 บ.16 เล่ม 1-17/1-125 เสือป่า : การเงิน ปรากฏว่าปี พ.ศ. 2467 เสือป่ามีหนี้สินอยู่ถึง 801,870.62 บาท ในปี พ.ศ. 2468 ได้มีบริษัทต่าง ๆ ได้ยื่นฟ้องหนี้เรียกค่าดอกเบี้ยค้างเช่น บริษัทยอนแซมสัน เป็นต้น.

เปล่า"¹ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงกล่าวตักเตือน
ถึงการใช้จ่ายเงินในฐานะพระมหากษัตริย์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะ
ต้องสืบทอดราชสมบัติต่อจากพระองค์ว่า

ต่อไปจะต้องเป็นกษัตริย์ จะต้องเป็นผู้เหนียวรั้งป้องกันแผ่นดินเอง ไม่ให้ประ-
เทศถึงแก่ความพินาศล่มจม อย่าให้เสียชื่อวากษัตริย์อยู่ไม่ไค่ กองถอคเพราะ
เป็นที่พินาศล่มจม ถ้าการทำงานประมาณไม่มีผู้ใดสันทัดทำ ในกรมพระคลังผู้
หนึ่งผู้ใดไปช่วยทำเป็นประโยชน์ก็ไค่ ขอให้เร่งจัดการเสียให้ลงรอยตามที
ตักเตือนมานั้น²

ปรากฏว่าแม้พระองค์จะเคยได้รับคำตักเตือนจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า-
อยู่หัวแล้ว แต่คายน้ำพระทัยอันกว้างขวาง มีผลให้พระองค์ชும்เลี้ยงข้าราชการไว้
ในพระราชสำนักเป็นจำนวนมากมาย จนถึงกับมีข้อความที่ว่า "เมื่อได้ตรวจดูพงศาว-
ดารโดยถี่ถ้วนแล้ว ปรากฏว่าไม่มีรัชกาลใดที่อุ้มไปค้ายเสวกามาตย์ราชการยิ่งไป
กว่ารัชกาลนี้"³ และจำนวนข้าราชการเหล่านี้ไค่มีส่วนทำให้พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสูญเสียพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมากมาย และเนื่องจาก
น้ำพระทัยคี้คังกล่าว พระองค์ไค่ทรงพระราชทานทั้งพระราชทรัพย์ เงินทอง และ
ตำแหน่งต่าง ๆ โดยไม่เลือกบุคคล⁴ และเมื่อข้าราชการผู้ใดกราบบังคมทูลขอ
พระราชทรัพย์สิ่งใด พระองค์ก็ทรงพระราชทานให้เสมอ ไม่ทรงปฏิเสธหรือถ่วง

¹ กจข. ร.5 ค.9.2/34 เรื่องสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชขอยืมเงิน
พระคลังข้างที่ รัชกาลที่ 5 - มกุฎราชกุมาร 10 กรกฎาคม ร.ศ. 128.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ยุกติ ไกรพิบูลย์, "บทบาทของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติกับการปฏิรูป
ประเทศ (พ.ศ. 2435 - 2475)" หน้า 356 อ้างจาก "สมัยอำมาตย์", กรรมกร
12 มกราคม พ.ศ. 2466.

⁴ O.F.A. 371/10972 "Annual Report on Siam for 1924"
Johns, No. 24 Conf., Bangkok : February 5, 1925.

ปฏิเสชก็จะไม่สบายพระทัยจนบางครั้งพระองค์ต้องทรงพระราชทานผ่อนเป็นงวด ๆ หากมีผู้ขอพระราชทานเงินในยามที่พระองค์ทรงไม่มี¹ สาเหตุของการสูญเสียพระราชทรัพย์ของพระองค์ออกไปจากการพระราชทานแก่ข้าราชการบริพารต่าง ๆ แล้ว ภายหลังจากที่พระองค์สวรรคตลง กรรมการตรวจสอบพระราชมรดก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้นได้ตรวจพบว่าพระราชทรัพย์ของพระองค์ยังมีทางรั่วไหลอยู่มาก เนื่องมาจากการทำบัญชีของกระทรวงวังไม่รัดกุม ดังคำรายงานของกรรมการคนหนึ่งว่า

ในการที่ข้าพระพุทธเจ้าสอบสวนบัญชีนี้ของเจ้าพนักงานกระทรวงวังได้ความลำบากยากใจเป็นล้นเกล้าฯ ด้วยวิธีการเงินของกระทรวงวังที่ทำการมาตามปรากฏในเมื่อสอบสวนครั้งนี้แทบจะหาความใดที่มีบัญชีไว้เป็นหลักฐานอย่างที่ชอบควรแก่ทางราชการจึงไม่เกิดความยุ่งยากขึ้นถึงปานนี้ ด้วยเหตุดังกล่าวบังคมทูลพระกรุณามาฉะนี้เห็นคุณ ในที่สุดจึงปรากฏเป็นผลว่า เจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องในการเงินนั้นได้เป็นหนี้เงินหลวงในหน้าที่กระทรวงวังอยู่²

จากที่กล่าวมานั้นจึงทำให้คำกล่าวของพระสารสาสซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง My Country Thailand ในข้อความที่ว่า "พวกข้าราชการเหล่านั้นได้พากันฉวยโอกาสที่พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อตนเอง ใช้จ่ายและยกยอกเงินทองของพระองค์ไปบำรุงบำเรอความสุขส่วนตนอย่างไม่ละอายใจ"³ จึงเป็นสิ่งที่ไม่เกินความ

¹ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร : คลังวิทยา, 2505), หน้า 660.

กรรมการประกอบด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิโสภณ, พระยาวรวงษ์, พระยาบริบูรณ์ราชสมบัติ, พระยาศุภกรณบรรณสาร.

² กจช. ร.7 สบ.2.47/29 ราชอาณาจักรถวายสำเนารายงานกรรมการพระราชมรดกรัชกาลที่ 6 มาทรงพิจารณาในที่ประชุมอภิรัฐมนตรี 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2469.

³ Pra Sarasas, My Country Thailand (Its History, Geography and Civilization, Tokyo : Mazuzen P. 135-137. อ้างถึงใน ยุวดี ไกรพิบูลย์, "บทบาทของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติกับการปฏิรูปประเทศ...", หน้า 356.

จริงนัก

ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดปราน รวมทั้งความมีน้ำพระทัยอันกว้างขวาง ประกอบกับการเงินที่รั่วไหลไปเนื่องจากเจ้าหน้าที่ทางการเงินทำงานไม่รัดกุม มีผลให้เงินฝากของกรมพระคลังข้างที่ที่อยู่ในธนาคารประเทศฝรั่งเศสลดน้อยลงอย่างรวดเร็วในระหว่างปี พ.ศ. 2450 - 2460¹ และปรากฏว่าหลังจากปี พ.ศ. 2460 มีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กรมพระคลังข้างที่ไ้เกิดการขาดแคลนเงินอย่างหนัก ดังเห็นได้จากกรมพระคลังข้างที่ได้ออกขอเงินจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นเงินครั้งละจำนวนมากถึง 4 ครั้ง ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ที่สำคัญคือ การขอเงินเพื่อใช้หนี้ "เร่ร่อน" จำนวน 3 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2465 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความเคืองคร้อนพระทัยเรื่องหนี้สินที่ไม่สามารถผ่อนผันในครั้งนี้อย่างมาก ทั้งยังทรงเกรงว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ จะทรงคัดค้านดังข้อความตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า ในเวลานี้ข้าพเจ้ามีความไม่สบายใจอยู่มาก จนเส้นประสาทพิการเสียแล้ว จะเป็นควยเหตุนี้หรืออย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ารู้สึกว่ข้าพเจ้ายอมผ่อนผันอย่างอื่นอีกไม่ได้เลย และถ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ จะขึ้นทรงยืนยันเอาอย่างพระทัยของพระองค์ท่านก็เกือบเท่ากับท่านรบกวนข้าพเจ้าไปหาโรงพยาบาลมาเท่านั้น²

การขอกู้เงินทั้ง 4 ครั้ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงคัดค้านอย่างเข้มแข็ง และในปี พ.ศ. 2463 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชประสงค์จะเสด็จประพาสญี่ปุ่นและยุโรป พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

¹ O.F.A., M.F., Sect. No.30 "Note by Ministry of Finance", Chandaburi, September 13, 1917.

² กข. ร.6 ค.4/12 พระคลังข้างที่กู้เงินกระทรวงพระคลัง (บรรทึกถลับ) ลงวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2464.

กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้กราบบังคมทูลขอให้พระองค์ทรงเลื่อนการเสด็จออกไปเป็นปีอื่นอีกด้วย¹ ทั้งนี้เนื่องจากในระยะที่กรมพระคลังข้างที่มีปัญหาเรื่องพระราชทรัพย์ไม่พอใช้จ่ายนั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เงินสำหรับใช้จ่ายของแผ่นดินกำลังอยู่ในภาวะขาดแคลนเช่นเดียวกัน สำหรับประเด็นความขัดแย้งนี้ได้เป็นไปอย่างรุนแรง เพราะเหตุว่าทั้งสองพระองค์ต่างก็มีความคิดและความจำเป็นที่แตกต่างกันออกไปคือ

ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ยอมถือพระองค์ว่าทรงเป็นกษัตริย์ยอมมีอำนาจสูงสุด มีบังคับที่ผู้อื่นจะมาคัดค้านได้ ดังทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์อยู่ในฐานะอัครมหาเสนาบดี (Prime Minister) ย่อมจะเป็นผู้วินิจฉัยได้เด็ดขาด² แม้ว่าพระองค์จะมีพระราชดำริดังกล่าว แต่พระองค์ผู้ทรงมีความเกรงพระทัยและแสดงการยอมรับฟังคำเตือนของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ อยู่มาก ดังพบจากหลักฐานว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขอกู้เงินจำนวน 3 ล้านดังกล่าว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงมีหนังสือกราบบังคมทูลว่า ถึงจะได้เงินไปใช้หนี้แล้ว แต่ถ้ากรมพระคลังข้างที่ไม่ได้วางระเบียบการใช้จ่ายให้เรียบร้อยแล้ว ต่อไปก็คงเกิดความยุ่งยากขึ้นอีก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ แสดงความมั่นใจพระทัยในอันที่จะปรับปรุงการใช้จ่ายเงินของกรมพระคลังข้างที่ว่า

¹ กจข. ร.6 บ.1.4/3 เสด็จประพาสญี่ปุ่นและยุโรป กรมพระจันทบุรีนฤนาถ - รัชกาลที่ 6 25 มีนาคม พ.ศ. 2462.

² กจข. ร.6 บ.1/3 พระราชหัตถเลขา (ลับ) ทูลกรมพระจันทบุรีนฤนาถ 18 เมษายน พ.ศ. 2463.

ธรรมศาสตร์พระเจ้าแผ่นดิน เมื่อมีพระบรมราชโองบายประการหนึ่ง แต่ข้าราชการคนใดไม่สามารถจัดไปให้สมพระประสงค์ได้แล้ว ก็ยอมจะโปรดให้ข้าราชการนั้นออกเสียจากตำแหน่งที่สิ้นความสามารถจะดำรงได้นั้น ข้าราชการผู้ตั้งอยู่ในฐานแห่งข้าราชการเช่นนั้น ในบัดนี้ ถ้าแม่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ ข้าราชการผู้ใดออกเสียจากราชการ ก็ยอมเป็นพระราชกิจอันชอบธรรม ข้าราชการผู้ใดจะมีความโหม้นสน้อยลง หากความจงรักภักดีของข้าราชการผู้ใดในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะไดยอหยอนไปสักหน่อยก็หาไม่ได้¹

แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยับยั้งการลาออกนี้ไว้โดยทรงให้เหตุผลว่า "หม่อมฉันเห็นว่าไม่มีเหตุผลพอเพียงพอญาติให้ทรงลาออก เห็นว่าความครหาจะตกอยู่แก่หม่อมฉันว่าทำการปราศจากสติสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นจะอนุญาตให้ท่านลาออกไม่ได้"²

เมื่อได้รับการยับยั้งการลาออกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ จึงต้องทรงดำรงตำแหน่งต่อไปดังเดิม ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ที่สร้างความอึดอัดพระทัยแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถอย่างมากคือ ผลที่ได้รับจากการทำการพลาทของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ในกรณีซื้อสถานทูตอังกฤษที่ตำบลบางรักจากพระยาภักดีนร เศรษฐ์ (เลิศ เศรษฐบุตร์) เป็นเงินราคา 180,000 บาท โดยไม่ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อนและยังซื้อในราคาที่แพงกว่าที่พระยาภักดีนร เศรษฐ์ เคยนำมาเสนอขายให้กับกรมพระคลังข้างที่เป็นเงินถึง 7 แสนบาท³ ซึ่งสร้างความไม่พอใจพระทัยแก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก ในแง่ที่ว่ากระทรวงพระคลังมหาสมบัติมีสิทธิคัดค้านการใช้

¹ กจช. ร.6 ค.4/12 คำกราบบังคมทูลของกรมพระจันทบุรีนฤนาถ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2464. การซื้อที่ดินแพงเกินราคาครั้งนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเพราะเหตุใด.

² เรื่องเดียวกัน, พระราชหัตถเลขา (ลับ) - กรมพระจันทบุรีนฤนาถ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2464.

³ กจช. ร.6 ค.21/1 "รายงานการประชุมสภาการคลัง ครั้งที่ 1" สภาการคลัง 6 กันยายน พ.ศ. 2465.

จ่ายเงินของผู้อื่นและพระองค์ ในขณะที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติกลับใช้เงินโดยไม่ขอความเห็นชอบจากพระองค์¹ ความผิดพลาดของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติครั้งนี้ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีทัศนคติที่ไม่ดีกับกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอย่างมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่แน่นอนว่าต้องรวมเสนาบดีคลังผู้รับผิดชอบไปด้วย ดังพบได้จากพระหัตถเลขาหลายฉบับ เช่น พระราชหัตถเลขาฉบับกราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช มีใจความที่สำคัญว่าเหตุที่เงินคงพระคลังร่อยหรอไปอย่างรวดเร็วเพราะหน่วยงานอื่น ๆ ใช้เงินพิเศษเปลืองมาก โดยที่คลังไม่ได้หักทวง และกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้ใช้เงินสิ้นเปลืองเสียเอง เช่น นำไปซื้อที่ดินของพระยาภักดีนครเสรษฐ์ สร้างกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัตินำเงินไปก่อสร้างเพิ่มเติมที่ทำงานในพระบรมมหาราชวังโดยไม่ปรึกษา และในกรมศุลกากรอันเป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้มีอธิบดีขึ้นอยู่ถึง 2 คน คือ พระองค์เจ้าพร้อมพงษ์อิริราช และพระยาสุพรรณสมบัติ ทรงกล่าวต่าหนีอีกว่า "คลังทำเองแล้วว่าใคร ๆ จะเชื่อ" และในการจัดสรรเงินงบประมาณนั้น พระองค์ทรงเห็นว่ากระทรวงพระคลังมหาสมบัติจัดสรรด้วยความลำเอียงดังที่ทรงกล่าวว่า กระทรวงที่ได้รับเงินมากคือ "กระทรวงพวกคลัง" (คลัง พาณิชย์ เกษตร รถไฟแผ่นดิน)" และยังไปเที่ยวคัดทอนการใช้จ่ายโดยแปลงรูปงานของกระทรวงอื่นหมด คลังทำเหมือนลดรายจ่าย

¹ กจข. ร.6 ค.21/1 สภาการคลัง พระราชหัตถเลขา (ลับ) - พระองค์เจ้าสุภโยคเกษม 12 สิงหาคม พ.ศ. 2465.

* พระองค์เจ้าพร้อมพงษ์อิริราช เป็นบุคคลที่รับราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่เริ่มแรกการตั้งกระทรวงในตำแหน่งรองอธิบดีกรมสารบัญชีและอธิบดีกรมศุลกากรตามลำดับ ต่อมาทรงประสบอุบัติเหตุพระเนตรบอด แต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเห็นว่าทรงเป็นผู้รอบรู้งานเป็นอย่างดี พระองค์จึงแต่งตั้งให้พระยาสุพรรณสมบัติเป็นผู้คอยทำการตรวจตราแทนพระองค์เจ้าพร้อมมา ในหน้าที่อธิบดีกรมศุลกากรอีกคนหนึ่ง.

กระทรวงอื่นมาเพิ่มให้อีกกระทรวงหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้เป็นการลดรายจ่ายงบประมาณรายจ่ายอย่างจริงจังแต่ประการใด¹ นอกจากนี้ยังทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม* ในเรื่องงานของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอีกว่า กระทรวงพระคลังมหาสมบัติไม่ได้ทำการลดรายจ่ายลงไปอย่างแท้จริงคือไปเที่ยวลดคนอื่นมาเพิ่มที่กระทรวงของตน และยังจัดการรวมงานของหน่วยงานต่าง ๆ เช่นที่ดิน ตึก บ้านเรือน ของหลวงมาขึ้นอยู่กับกระทรวงของต่อนีกด้วย ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าไม่เป็นการประหยัดดังที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติให้เหตุผลมาแต่ประการใด พระองค์ทรงตำหนิการทำงาน of กระทรวงพระคลังมหาสมบัติว่า

คอยแต่รวบรัดเอากิจการของกระทรวงอื่น ๆ เข้าไป โดยอ้างว่าสำหรับประหยัด แต่แท้จริงเมื่อรับเอาไปแล้ว ก็มีใครจัดการประหยัดใครจริงจริง จึงใคร่ถูกเขาบน คลังตกอยู่ในที่แพทย์ที่เยียวยาไซของตนเองไม่ว่า กัยยอมจะใคร่ทำให้คนไซ ซาคความเสื่อมใสอยู่เอง²

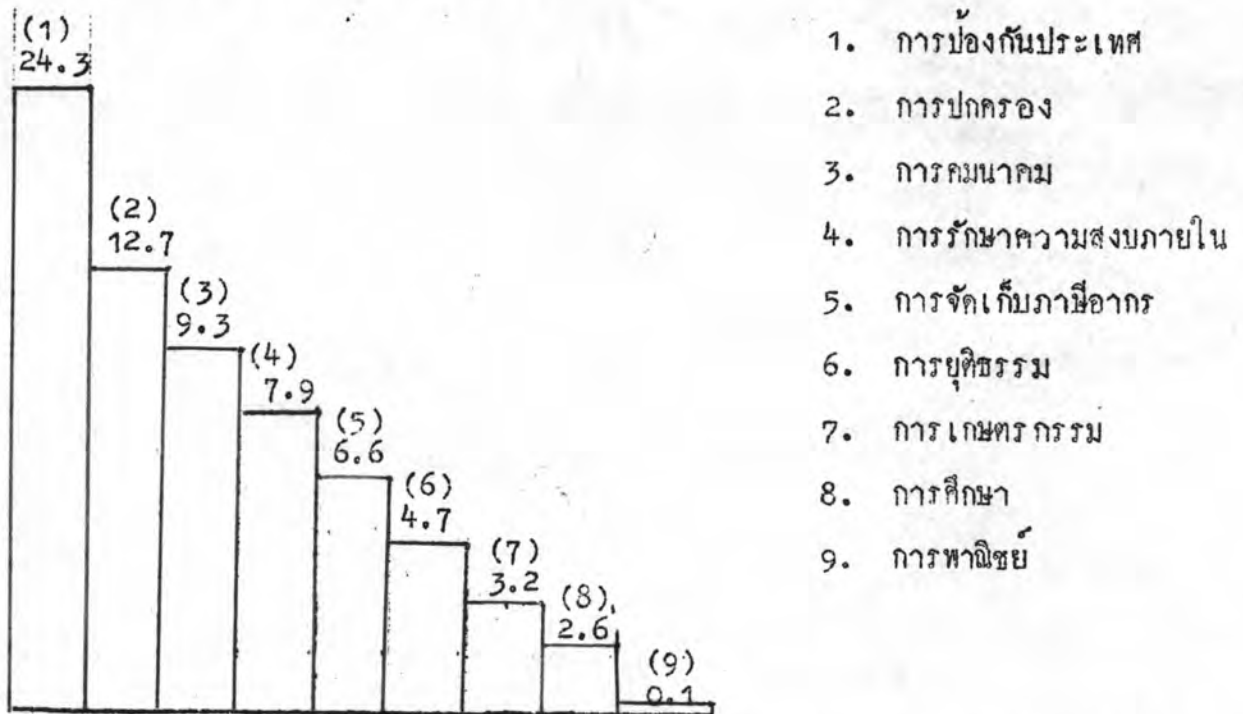
ในพระราชดำริต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวมานั้น แม้ว่าการทำงานของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะมีผิดพลาดจริง เช่นในการใช้

¹ กจข. ร.6 บ.2/14 หนังสือขณมาจากวังบูรพา 9 แผนกกรรมการ
องคมนตรีตรวจงบประมาณแผ่นดิน รัชกาลที่ 6 - สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุ 8 สิงหาคม
พ.ศ. 2467.

* พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม (หม่อมเจ้าเพชร เกษมศรี) ทรงเป็นผู้รับตำแหน่งเสนาบดีคลังต่อจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ในปี พ.ศ. 2465 ทรงเป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 4 กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ ใ้รับฐานันดรศักดิ์ในปี พ.ศ. 2464 พระองค์ทรงเป็นผู้คลุกคลีในราชการคลังรวมเวลาถึง 35 ปีเศษ ทรงไต่เต้ามาจากตำแหน่งเสมียนตรีและหน้าที่สูงมาเป็นลำดับ คือ ผู้ช่วยอธิบดี ปลัดหลวง รองเสนาบดี ผู้ทำการแทนเสนาบดี จนถึงเสนาบดีในที่สุด.

² กจข. ร.6 ค.8.1/8 งบประมาณกระทรวงพระคลัง รัชกาลที่ 6 -
พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม 26 ธันวาคม พ.ศ. 2465.

จ่ายเงินบางจำนวนโดยมิได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน แต่ข้อกำหนดของพระองค์ที่กล่าวหากระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้นมิได้ตรงกับข้อเท็จจริงทั้งหมด เช่น คำที่ทรงกล่าวว่า "หน่วยงานอื่น ๆ ใช้เงินพิเศษเปลืองมาก เพราะคลังมิได้หักทวง" หรือ การจัดสรรงบประมาณกระทรวงที่ได้รับงบประมาณมากคือ "กระทรวงพระคลัง" อันประกอบด้วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรราษีการ กระทรวงคมนาคม ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อย้อนกลับไปพิจารณาจากหลักฐานเกี่ยวกับเรื่อง การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในบทที่ 4 นั้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงพยายามหักทวงการใช้จ่ายเงินของกระทรวงต่าง ๆ ที่ผิดระเบียบ อยู่ตลอดเวลา แต่กระทรวงต่าง ๆ บางกระทรวงไม่ให้ความร่วมมือ มักจะทิ้งหนังสือ ใว้ให้คลังจ่ายให้ในภายหลัง ซึ่งถ้าพระองค์ทรงละเอียดก็อาจจะเสื่อมเสียแก่รัฐบาลได้ สำหรับเรื่องการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายให้แก่กระทรวงต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถพิจารณาได้จากกราฟแห่งแสดงการจัดลำดับความสำคัญของกิจการต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบงบประมาณรายจ่ายเป็นสัดส่วนงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด คิคเนลีย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 - 2468 (ร้อยละ) ดังนี้

ที่มา : จำนวนตัวเลขจากกรมบัญชีกลาง กระทรวงพระคลัง, รายงานและงบปี

กราฟแท่งดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความเห็นของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความจริงเฉพาะเรื่องงบประมาณการรถไฟแผ่นดิน สำหรับกระทรวงอื่น ๆ เช่น กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงเกษตรราษีการ และกระทรวงพาณิชย์นั้นเป็นไปในทางตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง เพราะงบประมาณของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอยู่ถึงอันดับ 5 กระทรวงเกษตรราษีการอยู่อันดับ 7 และกระทรวงพาณิชย์ได้รับงบประมาณน้อย เป็นอันดับสุดท้ายของทุกกระทรวง

เรื่องการรวบรัดกิจการต่าง ๆ ของแผ่นดินเข้ามาอยู่ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้น เมื่อพิจารณาจากบทที่ 2 เรื่องการปรับปรุงหน่วยงาน จะเห็นว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ จะทรงโอนเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวกับพระราษีการของแผ่นดินมาไว้ในกระทรวงเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ให้คลังเป็นผู้ดูแลรักษาดำเนินการ เกี่ยวกับพระราษีการของแผ่นดินแต่เพียงกระทรวงเดียว

การที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงคัดค้านการใช้จ่ายเงินของกรมพระคลังข้างที่ ในขณะที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติมีการใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากโดยมิได้ขอพระบรมราชานุญาตนี้เอง เป็นจุดที่ก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ซึ่งพระองค์เคยมีอำนาจอยู่มากให้ลดน้อยลง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงเริ่มเข้ามามีบทบาทในกิจการคลังมากขึ้น นับแต่นั้นมา โดยชั้นแรกพระองค์ได้มีพระบรมราชโองการมายังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ออกประกาศจำกัดอำนาจการใช้จ่ายเงินของกระทรวงให้อยู่ในวงจำกัด¹ ต่อมาในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2465 พระองค์ได้ทรงประกาศตั้งสภาการคลังขึ้น โดยทรงให้เหตุผลว่า "ตามที่เป็นมาแล้ว กระทรวงคลังเคยเสนอตรงต่อ

¹ กจช. ร.6 ค.21/2 พระราชหัตถเลขาฉบับ - พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม
12 สิงหาคม พ.ศ. 2465.

เรา ไม่ใคร่มีเวลาใคร่ครวญถี่ถ้วน ตามที่ควรจะทำ จึงได้คิดจัดตั้งสภาการคลังขึ้นเพื่อ
จะได้เป็นผู้ช่วยเราพิจารณาเรื่องที่เป็นปัญหาอยู่"¹

ในพระราชกฤษฎีกา ได้ประกาศหน้าที่ของสภาการคลังไว้ว่า "เพื่อพิจารณา
ปัญหาทั้งปวงในเรื่องเกี่ยวกับพระราชทรัพย์สำหรับแผ่นดิน"² ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นหน้าที่
ของเสนาบดีคลัง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้มีสมาชิกสภาการ
คลังทั้งสิ้น 7 ท่าน ดังมีรายพระนามและรายนามดังต่อไปนี้³

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เป็นสภานายก
2. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดีคลัง เป็นกรรมการ
โดยตำแหน่ง
3. มหาเสวกเอก พระยาจักรปาณี ศรีศีลวิสุทธิ์ ราชเลขาธิการ กรรมการ
โดยตำแหน่ง
4. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์
กรรมการที่ทรงแต่งตั้ง
5. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสวัสดิวัฒนวิศิษฎ์ กรรมการที่ทรงแต่งตั้ง
6. เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) กรรมการที่ทรงแต่งตั้ง
7. เจ้าพระยาพลเทพ (เจดิม โภการกุล ณ นคร) กรรมการที่ทรงแต่งตั้ง
และในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2465 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัวก็ทรงแต่งตั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ
ดำรงตำแหน่งที่ทรงแต่งตั้งเพิ่มเติมอีกพระองค์หนึ่ง

¹ กข. ร.6 ค. 21/1 สภาการคลัง พระยาจักรปาณี - กรมพระยาเทวะ-
วงศ์วโรปการ (ลับ) 2 กันยายน พ.ศ. 2465.

² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 39 ภาค 1 พ.ศ. 2465, หน้า 96.

³ กข. ร.6 - 7 บ.1.3/2 No.37 เล่ม 1 ประกาศตั้งกรรมการสภา
การคลัง.

ขอมขออำนาจหน้าที่ของสภาการคลังที่มีหน้าที่พิจารณาปัญหาเฉพาะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานลงมาเท่านั้น ถ้าเรื่องใดไม่ทรงพระราชทานก็อยู่นอกเหนือจากอำนาจของสภา การตั้งสภาการคลังขึ้นมาจึงเท่ากับเป็นการรื้อถอนอำนาจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถให้ลดลง และหลังจากนั้น 6 วัน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ก็ทรงมีหนังสือกราบบังคมทูลขอลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง โดยทรงให้เหตุผลว่า พระองค์เป็นผู้สิ้นความสามารถด้วยโรคประสาทเบียดเบียน ไม่อาจบังคับสติและตั้งสมาธิได้¹ แต่ก็ถูกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยับยั้งไว้² แม้กระนั้นระยะหลังเมื่อมีหนังสือนัดประชุมของสภาการคลังพระองค์ก็ทรงตอบปฏิเสธการเข้าประชุมด้วยเหตุผลว่า "ไม่ได้ศึกษาราชการคลังเลย จึงเข้าประชุมให้เป็นประโยชน์ไม่ได้" ได้โปรดให้พระองค์เจ้าสุภโยคเกษม รองเสนาบดีทำหน้าที่แทน² ปรากฏว่าเมื่อพระองค์ไม่เข้าร่วมประชุม พระองค์เจ้าสุภโยคเกษมไม่กล้าคัดสินพระทัยใด ๆ เป็นแต่เพียงผู้ตอบปัญหาชี้แจงข้อซักข้อบางเรื่อง เช่น วิธีการดำเนินงานของกระทรวงให้สภาทราบเท่านั้น ดังเช่นการประชุมสภาการคลังครั้งที่ 3 การประชุมเรื่องสัญญา 13 บาท ทำให้พระยาพลเทพกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งผู้หนึ่งกล่าวว่า "ดูครั้งนี้ขาดผู้แทนกระทรวงพระคลังจริง"³

¹ กจช. ร.6 ค.16/1 การจัดราชการกระทรวงพาณิชย์ (สำเนา) กรมพระจันทบุรีนฤนาถ-รัชกาลที่ 6 31 สิงหาคม พ.ศ. 2465.

* พระองค์ทรงลาป่วยตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2464 - สิงหาคม 2465.

² กจช. ร.6 ค.21/2 สภาการคลัง กรมพระจันทบุรีนฤนาถ - พระยามหิธร 27 ธันวาคม พ.ศ. 2465.

³ เรื่องเดียวกัน, รายงานประชุมกรรมการสภาการคลัง ครั้งที่ 3 28 ธันวาคม พ.ศ. 2465.

สำหรับเรื่องโรคประสาทรานั้น เป็นข้ออ้างที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากบรรยากาศทางการเมืองของพระองค์ ซึ่งถูกบีบคั้นจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะอาการดังกล่าวเป็นอาการปกติที่อาจเกิดขึ้นกับบุคคลใด ๆ ได้ทุกเมื่อ ถ้าเกิดภาวะความกดดันทางด้านจิตใจ และจะสามารถประกอบกิจกรรมได้อย่างปกติ เมื่อภาวะตึงเครียดนั้นคลี่คลายลง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระองค์ทรงสามารถปฏิบัติราชการในตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ ได้เป็นปกติภายหลังจากที่ทรงพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีคลัง หลังจากที่พระองค์ได้รับการขยับยั้งการลาออกครั้งนี้แล้วพระองค์ก็ได้เข้าทำการในหน้าที่แต่ประการใด คงปล่อยให้พระภาระของพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม และภาระของนายวิลเลียมสันที่ปรึกษาราชการพระคลังทั้งสิ้น

ในที่สุดเมื่อเป็นความตึงพระทัยที่แน่นแค้นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์เพียงตำแหน่งเดียว ตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2465 เป็นต้นไป¹ ในช่วงปลายสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนับแต่ที่พระองค์พ้นจากตำแหน่งเสนาบดีคลังเป็นต้นไป บทบาททางด้านการคลังของพระองค์จะลดน้อยลงจนสิ้นรัชกาล แม้ว่าในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2466 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระองค์เข้ารับตำแหน่งนายกสภาการคลังแทนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ซึ่งสิ้นพระชนม์ลงก็ตาม² ทั้งนี้เห็นได้จากในช่วงประมาณ

¹ กจช. ร.6 ค.3/14 ประกาศตั้งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ และผู้ทำการแทนเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ 17 มกราคม พ.ศ. 2465.

² ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 36 (พ.ศ. 2466) หน้า 42 - 43 ประกาศลงวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2466.

6 เดือนเศษที่พระองค์อยู่ในตำแหน่งมีเรื่องที่เขาประชุมเพียงเรื่องการศึกษาจัดตั้ง
กรรมการองคมนตรีตรวจรายรับรายจ่ายของแผ่นดินเท่านั้น และเมื่อมีการประกาศจัด
ตั้งกรรมการองคมนตรีตรวจรายรับรายจ่ายของแผ่นดินในวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.
2466¹ แล้วนั้น ยิ่งทำให้ฐานะของสภาการคลังขณะนั้นเปรียบเสมือน "สภาลอย"
ไม่มีอำนาจและหน้าที่ในการแก้ปัญหาการคลังแต่ประการใด ดังที่มีเสียงคิดว่า "ยังไม่
ปรากฏเลยว่าสภานี้ได้ทำอะไรบ้างที่เป็นโล่เป็นพายให้ประจักษ์แก่คามหาชน"² เหตุ
ที่การจัดตั้งกรรมการองคมนตรีฯ ชุดดังกล่าวมีผลให้สภาการคลังไม่มีบทบาทใด ๆ
เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานอำนาจแก่กรรม-
การชุดนี้เป็นอันมาก ดังเห็นได้จากพระราชหัตถเลขากราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรม-
พระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ตอนหนึ่งว่า

เพื่อประโยชน์แก่การนี้ ให้กรรมการมีอำนาจที่จะทำการติดต่อกับกระทรวงทบวง
การต่าง ๆ ใดทุกกองอย่าง เช่นจะเรียกเสนาบดีจากเจ้าหน้าที่ใด ๆ คุณเทียบดู
หลายคนมาปรึกษาซักถามขอความที่เกี่ยวของในหน้าที่ใด ๆ ก็ทำไต่ถามมีข้อซัก
ของที่จะต้องเรียนพระราชปฏิบัติก็ให้ถามหมอมันเป็นครั้งคราว แต่ควร เป็น
เฉพาะขอที่เกี่ยวแก่รายช้อยสำคัญ ๆ นอกนั้นให้กรรมการนี้ลงมือดำเนินการ
ไปไต่ที่เดียว จนกว่าการนี้จะเป็นผลลุล่วงไป³

¹ กจช. ร.6 ค.8/3 ประกาศตั้งกรรมการองคมนตรีตรวจจัดงบประมาณ
รายรับรายจ่ายของแผ่นดิน 19 มกราคม พ.ศ. 2466.

กรรมการองคมนตรีฯ ประกอบด้วย

1. สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
2. สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์
3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

² กจช. น.20.3-ช./3 หนังสือพิมพ์ยามาโต 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2466.

³ กจช. ร.6 บ.2/14 หนังสือที่ขณมาจากวังบูรพาแผนกกรรมการองคมนตรีฯ
(สำเนา) รัชกาลที่ 6 - สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุฯ 19 มกราคม พ.ศ. 2466.

ต่อมาในวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2468 กรรมการองคมนตรีได้ทรงเห็น
พ้องกันทำหนังสือถวายความคิดเห็นขอให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
ปรับปรุงโครงสร้าง และอำนาจของสภาการคลังใหม่ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ให้สภาการคลังมีสมาชิกแต่เพียง 5 คน เป็นกรรมการโดย
ตำแหน่ง 2 คน ได้แก่ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และราชเลขาธิการ
ส่วนอีก 3 คนเป็นกรรมการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลือกตั้งและอยู่ในตำแหน่ง
คราวละ 2 ปี พอลครบวาระจะทรงเลือกตั้งซ้ำอีกก็ได้

ประการที่ 2 ให้เจ้ากระทรวงต่าง ๆ ที่คิดจะทำการใด ๆ โดยจะต้อง
เพิ่มเงินรายจ่ายมากขึ้นกว่าที่ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตในงบประมาณ หรือ
มีสัญญาและข้อบังคับอยู่แล้ว ต้องชี้แจงแนวความคิดที่จะทำ พร้อมด้วยจำนวนเงินที่จะ
ต้องใช้จ่ายเพิ่มเติมต่อสภาการคลัง ให้สภาพิจารณาและนำความเห็นขึ้นกราบบังคม-
ทูลพร้อมกันกับเจ้ากระทรวง เพื่อจะได้ทรงพระราชวินิจฉัยทุกเรื่องทุกราย ในกรณี
ที่เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไม่เห็นชอบด้วย ถวายความเห็นของเสียงข้าง
มากในสภาการคลัง ก็ให้นำความเห็นที่แย้งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายได้เป็นกรณีพิเศษอีก
ส่วนหนึ่งด้วย

ประการที่ 3 ให้สภาการคลังมีหน้าที่ตรวจงบประมาณประจำปี ดังเช่นที่
กรรมการองคมนตรีตรวจจัดงบประมาณรายรับรายจ่ายได้ทำมาแล้ว และพิจารณาปัญหา
ในเรื่องการเงินที่พระราชทานลงมาให้วินิจฉัย ข้อเสนอแนะเท่าที่เป็นการโอนอำนาจ
การตรวจจัดงบประมาณรายรับรายจ่ายเงินแผ่นดินของกรรมการองคมนตรีให้มาอยู่ใน
อำนาจของสภาการคลังนั่นเอง

ประการที่ 4 ให้สภามีหน้าที่ตรวจระเบียบในกระทรวงต่าง ๆ และพิจารณา
งานซึ่งควรแก้ไข ให้ใช้จ่ายเงินของแผ่นดินน้อยลง และนำความขึ้นกราบบังคมทูลเป็น
ครั้งคราวเพื่อจะได้ทรงพระราชวินิจฉัย¹

¹ กจช. ร.7 ค.15.3/1 ลายพระหัตถ์กรรมการองคมนตรีตรวจงบประมาณ
รายไครายจ่ายแผ่นดิน - รัชกาลที่ 6 23 มิถุนายน พ.ศ. 2468.

ข้อเสนอของกรรมการฯ ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบในหลักการ แต่ทรงปฏิเสธที่จะให้มีการบัญญัติลงไปว่า การเงินทั้งปวงจะต้องเสนอสภาการคลังเสียก่อน สภานี้จึงมิได้มีการปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจใหม่ แต่ประการใด การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิเสธการปรับปรุงนั้น อาจเป็นเพราะว่าพระองค์ทรงเกรงว่าสภาการคลังซึ่งมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เป็นนายกสภาการคลังและ เคยคัดค้านการใช้จ่ายเงินของพระองค์อย่างเข้มแข็งจะเข้ามาท้วงท้วงอำนาจของพระองค์อีกครั้งหนึ่ง

โครงสร้างและอำนาจของสภาการคลังจะมีการปรับปรุงใหม่เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2468 พระองค์ได้ยอมรับความเห็นของกรรมการองคมนตรีตรวจงบประมาณรายได้รายจ่ายของแผ่นดินซึ่งถวายมาให้พระองค์ทรงพิจารณาและทรงได้ดำเนินการทันที โดยประกาศยกเลิกระเบียบสภาการคลังเดิมลง¹ พร้อมกับโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกกรรมการองคมนตรีตรวจงบประมาณรายได้รายจ่ายของแผ่นดินลงในคราวเดียวกัน และในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระบรมราชโองการปรับปรุงสภาการคลังใหม่ทั้งโครงสร้างและหน้าที่ของสภา² ดังต่อไปนี้

สมาชิกสภาการคลัง ประกอบด้วย

1. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เป็นนายกสภาการคลัง
2. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เป็นสมาชิกที่ทรงแต่งตั้ง
3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ เป็นสมาชิกที่ทรงแต่งตั้ง

¹ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 38 (พ.ศ. 2468) ประกาศลงวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2468, หน้า 402.

²กจช. ร.7 ค.1/42 ประกาศตั้งสมาชิกสภาการคลัง 31 มีนาคม พ.ศ. 2468.

4. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีกระทรวง
พระคลังมหาสมบัติ เป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง

5. เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง
อำนาจและหน้าที่ของสภาการคลังมีดังต่อไปนี้คือ พิจารณาและวินิจฉัยข้อราชการที่เกี่ยว
กับเงินแผ่นดินเป็นงานหลัก หรืออาจมีงานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน
ไปยังสภาการคลังเป็นครั้งเป็นคราว เมื่อสภาการคลังทำความเห็นแล้วให้รายงาน
ความเห็นขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระราชวินิจฉัย โดยที่สภาการคลังไม่มีหน้าที่ในการ
สั่งการบังคับแต่ประการใด งานในหน้าที่ของสภาอีกประการหนึ่งคือการตรวจและวินิจฉัย
บัญชีงบประมาณเงินแผ่นดินทั้งรายรับและรายจ่ายประจำปี ก่อนที่กระทรวงพระคลังมหา
สมบัติจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต และตรวจวินิจฉัย
รายการซึ่งจะขอจ่ายเงินแผ่นดินเพิ่มขึ้นหรือนอกไปจากรับพระราชทานพระบรมราชาน
ุญาตในงบประมาณแล้ว นอกเหนือจากเรื่องการใช้จ่ายเงินแผ่นดินดังกล่าว สภายัง
มีอำนาจหน้าที่ตรวจและวินิจฉัยธรรมเนียม ระเบียบการของกระทรวงและกรมต่าง ๆ
เพื่อประโยชน์ในการประหยัดเงินของแผ่นดินอีกด้วย

จะเห็นว่าบทบาทของสภาการคลังมีมากขึ้นทีเดียว จากการศึกษาของ
ชาญชัย รัตนวิบูลย์ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในสมัยพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" ได้กล่าวถึงบทบาทของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
จันทบุรีนฤนาถ ในสภาการคลังยุคนี้ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญงานคลังจน
ทำให้สภามีบทบาทในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ มาก ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงพระประชวรหลังจากทรงเข้าประชุม
สภาได้เพียงการประชุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2473 เป็นครั้งสุดท้าย

* คุรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก ชาญชัย รัตนวิบูลย์, "บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหา
บัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2519).

นั้น บทบาทของสภานี้ก็เริ่มลดลง แม้จะมีการแต่งตั้งเจ้าฟ้า กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เป็นนายกสภาคลังแทนก็ตาม และในที่สุดบทบาทของสภานี้ก็สิ้นสุดลงโดยปริยาย* เนื่อง จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้ง "อนุกรรมการ เสนาบดีสภา" ขึ้นอีก คณะหนึ่งเพื่อพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจตกต่ำและจัดควบคุมเงินรายได้รายจ่ายของแผ่นดิน โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นประธาน บทบาทของพระ- เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ในสภาการคลังที่มีอยู่มากนั้น แม้ว่าจะเป็น เพียงสภาที่ปรึกษาทางการเงินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่แน่นอนที่คำปรึกษาของสภาการคลัง ซึ่งมีพระองค์ทรงเป็นนายกสภาอยู่นั้น ต้องเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าทั้งนายกสภา กรรมการสภาอีก 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงราชานุภาพ ล้วนแต่ดำรงตำแหน่งอยู่ในอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งพระบาทสม- เด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งขึ้นมาเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินของพระองค์ ในปี พ.ศ. 2468 ทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานทางด้านการ คลังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ มี 2 ปัญหาคือปัญหาเรื่องการ ขาดความร่วมมือจากกระทรวงต่าง ๆ ในการใช้จ่ายเงินให้อยู่ในงบประมาณ เนื่องจาก ต่างก็ต้องการพัฒนางานในกระทรวงของตนให้ก้าวหน้า โดยกระทรวงบางกระทรวงได้ มีการใช้เงินเกินงบประมาณ ปล่อยให้เป็นการระของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้รับ ติชมในขณะที่ประเทศกำลังมีปัญหาด้านการเงิน ปัญหาต่อมาซึ่งนับว่าเป็นปัญหาสำคัญ มากคือปัญหาเรื่องความขัดแย้งกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปัญหา เรื่องการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยของกรมพระคลังข้างที่ เนื่องจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้ทรงคัดค้านอย่างตรงไปตรงมาอย่างไม่มีผู้ใดกระทำ ทำให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไม่พอพระทัยเพราะพระองค์ถือว่าพระองค์มีพระราช- อำนาจเหนือผู้ใด และทรงมีความจำเป็นต้องใช้เงิน ดังนั้นตอนปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระ

* เนื่องจากไม่มีการประกาศสั่งยุบ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475.

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทำงานพลาด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเข้ามามีบทบาทในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทันที โดย การตั้งกรรมการสภาการคลังเข้าแทรกแซงอำนาจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ที่มีอยู่อย่างมากในขณะนั้น จนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถทรงขอลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ความพยายามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการลดอำนาจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เห็นได้ชัดยิ่งขึ้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ดำรงตำแหน่งนายกสภาการคลังซึ่งในสายตากคนทั่วไปย่อมเห็นพ้องกับการกระทำของพระองค์ เนื่องจากต่างก็ยอมรับความสามารถและประสบการณ์ทางการคลังของพระองค์ว่ามีความเหมาะสมที่จะรับตำแหน่งแทนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการที่สิ้นพระชนม์ลงในทางปฏิบัติปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงพระราชทานงานหรืออำนาจให้สภาการคลังเลย ซ้ำยังทรงตั้งกรรมการองคมนตรีตรวจงบประมาณรายได้รายจ่ายแผ่นดินขึ้นอีกคณะหนึ่ง พร้อมทั้งทรงมอบอำนาจแก่กรรมการมากกว่าสภาการคลังอีกด้วย และเมื่อกรรมการตรวจงบประมาณชุดดังกล่าวเสนอให้พระองค์ปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจของสภาคลังใหม่ พระองค์ก็ทรงปฏิเสธที่จะให้การเงินตั้งปวงต้องเสนอการคลังก่อน เป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเกรงว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถจะเข้าไปมีบทบาทในการใช้จ่ายเงินของพระองค์อีกครั้งหนึ่ง ดังปรากฏว่าหลังจากที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีคลัง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะไม่ทรงฟังคำทัดทานของพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีคลังคนใหม่แต่ประการใด ดังเห็นได้จากกรณีเมื่อพระองค์ทรงขอให้เพิ่มเงินในการเสด็จประพาสหาคเจ้าสำราญอีกเป็นจำนวนเงิน 28,921.75 บาท มายังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พระองค์เจ้าศุภโยคเกษมทรงทูลทัดทาน พระองค์ได้มีพระราชหัตถเลขาตอบไปในตอนท้ายว่า

ในท้ายจดหมายของเธอ กล่าวแสดงข้อวิตกกังวลอันร้ายแก่การเงิน ซึ่งฉันขอกกล่าว
มาในฐานะเป็นญาติและเป็นนุชาว่า ในเรื่องนี้พวกกันควยเงินเพียง 20,000 บาท
เศษ ไม่ควรเลยที่จะเป็นใหญ่โตราวกับเกี่ยวควยเงินตั้งล้าน ไม่ควรหรืออันพุก
ขยายความเล็ดนอยกระเพื่อมเป็นใหญ่ ส่วนวันที่เธอไซมาถึงฉัน ถ้า เป็นลายพระ-
หัตถ์กรมพระจันทบุรี ฉันจำต้องฟังโดยความเคารพ เพราะประการหนึ่งกรมพระ-
จันทบุรี เป็นพี่ชายใหญ่ของฉัน และโคชีชื่อว่า เป็นเสนาบดีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงจะ
สอนฉันบ้างฉันก็อภัยถวาย แต่จริงมีใจว่าฉันเป็นเด็กหรือเป็นคนใหม่ในราชการ
ฉันก็เคยไ้รับราชการ เป็นที่ไว้วางพระทัยของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5
หลายปีก่อนที่สวรรคต และฉันเป็นพระเจ้าแผ่นดินมาเองตั้ง 12 ปีแล้ว ควรของ
ฉันว่าฉันเป็นผู้ใหญ่กว่าเธอในทางราชการ ฉะนั้นพออะไรกันก็พุกกันก็ ๆ ไม่ตอง
สอนฉันก็ไ้ ไ้ เป็นคำเตือนสวนตัวของฉันซึ่งเป็นผู้เลือกขุมเลี้ยงเธอขึ้นเป็นใหญ่
ฉะนั้นอย่าเข้าใจผิด และอย่าถือวว่าฉันกริว จึงถือเสียว่าฉันเตือนควยไม้ตรีเท่านี้¹

การหักทานที่ไม่เป็นผลของพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม มีผลให้ในระหว่างปี
พ.ศ. 2466 - 2468 รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินเกินงบประมาณให้แก่ราชสำนักเพิ่มขึ้น
เป็นจำนวนโดยประมาณ ร้อยละ 19 ร้อยละ 46 ร้อยละ 115 ตามลำดับของเงิน
ที่ขาดดุลย์ในปีนั้น ๆ²

ปัญหาการถูกริครอบอำนาจและบทบาทอำนาจทางการคลังของพระองค์ได้
หมดสิ้นไปเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตลง และพระเจ้าบรมวงศ์-
เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้ทรงกลับมามีบทบาททางการคลังอีกครั้งหนึ่งในสมัย
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนายกของสภาการคลังที่มีการปรับปรุง
โครงสร้างและอำนาจใหม่ และในตำแหน่งอภิรัฐมนตรีด้วย แต่ก็เป็นระยะเวลาเพียงไม่
กี่ปี ปัญหาความเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งก็ได้ทำให้งานทางด้านการคลังของพระองค์ต้อง
จบสิ้นเพียงการประชุมสภาการคลังครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2473 เท่านั้น

¹ กจข. ร.6 ค.8.3/2 พระราชหัตถ์เลขาถึงพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม
6 เมษายน พ.ศ. 2465.

² พร.เพ็ญ อัคระกุล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468)...", หน้า 187.